

**ТРУДОВЕ ПРАВО;
ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.1.10>

КОЛОТІК А.С.

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
ЯК ВАЖЛИВОЇ ГАРАНТІЇ ЇХ СЛУЖБОВО-ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ****PECULIARITIES OF SOCIAL SECURITY OF POLICE OFFICERS
AS AN IMPORTANT GUARANTEE OF THEIR OFFICIAL AND LABOR ACTIVITY**

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, встановлено та розкрито особливості соціального забезпечення поліцейських, як важливої гарантії їх службово-трудової діяльності. Узагальнено, що стан соціального забезпечення поліцейських в Україні не можна визначити як ідеальний, адже у порівнянні з обсягом соціального забезпечення поліцейських інших Європейських країн він залишається недостатньо високим. Визначено, що соціальне забезпечення поліцейських являє собою реалізацію спеціально уповноваженими суб'єктами установлених чинним законодавством гарантій (фінансово-економічних, організаційних, правових, тощо), спрямованих на забезпечення соціального добробуту поліцейських на рівні, що відповідає державного визнання соціальної значущості професійної діяльності досліджуваної категорії працівників, а також стимулювання якісного виконання покладених на них обов'язків у правоохоронному секторі держави. Соціальне забезпечення поліцейських має безпосередній зв'язок з проходженням ними служби у Національній поліції. Зроблено висновок, що соціальне забезпечення поліцейських як складовий елемент механізму соціального захисту, насамперед спрямоване на якісне задоволення їх життєвих потреб: фінансово-матеріальних, житлових, побутових, потреб у підтримці та відновленні здоров'я та інших. Серед особливостей соціального забезпечення поліцейських можна назвати: заходи, що їх складають, є механізмом державного забезпечення життєвих потреб поліцейських; підвищений рівень соціального забезпечення враховує відповідно значний рівень ризикованості професійної діяльності поліцейських для їх життя та здоров'я; фінансовою основою забезпечення поліцейських є бюджетні кошти; соціальне забезпечення має різносторонній характер, що відображає найбільш пріоритетні напрямки життєзабезпечення поліцейських; спрямовані на стимулювання якісного виконання трудових функцій працівниками поліції; обсяг прав соціального забезпечення та їх гарантій залежить від фінансово-економічних можливостей держави та від публічно-державного визнання престижу та соціальної важливості поліцейської служби. Разом із цим, варто зауважити, стан соціального забезпечення поліцейських в Україні не можна визначити як ідеальний, адже у порівнянні з обсягом соціального забезпечення поліцейських інших Європейських країн він залишається недостатньо високим.

Ключові слова: соціальне забезпечення, поліцейські, працівники, Національна поліція, службово-трудова діяльність.

The article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of the current legislation, established and revealed the features of social security of policemen, as an important guarantee of their service and labor activity. In general, the state of social security for police officers in Ukraine cannot be defined as ideal, because compared to the scope of social security for police officers in other European countries, it remains insufficiently high. It was determined that the social security of police officers is the implementation by specially authorized entities of guarantees established by current legislation (financial and economic, organizational, legal, etc.), aimed at ensuring the social welfare of police officers at a level that corresponds to the state recognition of the social significance of the professional activity of the studied categories of employees, as well as stimulating the quality performance of the duties assigned to them in the law enforcement sector of the state. The social security of police officers is directly related to their service in the National Police. It was concluded that the social security of police officers as a constituent element of the social protection mechanism is primarily aimed at the qualitative satisfaction of their life needs: financial and material, housing, household, health maintenance and restoration needs, and others. Among the features of social security for police officers, the following can be mentioned: the measures that constitute them are a mechanism of state provision of the vital needs of police officers; the increased level of social security takes into account the correspondingly significant level of riskiness of the professional activity of police officers for their life and health; the financial basis for providing police officers is budget funds; social security has a multifaceted nature, which reflects the most priority areas of life support for police officers; aimed at stimulating the quality performance of labor functions by police officers; the scope of social security rights and their guarantees depends on the financial and economic capabilities of the state and on the public-state recognition of the prestige and social importance of the police service. At the same time, it should be noted that the state of social security for police officers in Ukraine cannot be defined as ideal, because compared to the scope of social security for police officers in other European countries, it remains insufficiently high.

Key words: *social security, police officers, employees, National Police, service and labor activity.*

Постановка проблеми. Питання соціального захисту населення завжди поставало гостро, було дискусійним та не втрачало своєї актуальності, навіть якщо воно стосувалося окремих категорій громадян. Сутність соціального захисту поліцейського полягає у захищеності його як громадянина, що знаходить відображення в Конституції України, яка гарантує кожному громадянину право на соціальний захист, а працівникам правоохоронних органів законодавством України додатково передбачено соціальні пільги та гарантії у зв'язку зі специфічними умовами проходження служби та усіма негативними ризиками, пов'язаними зі специфікою роботи [1].

Стан дослідження. Окремі проблемні, пов'язані із гарантуванням діяльності працівників поліції, у своїх наукових працях розглядали: В. В. Альошин, Х. З. Босак, К. Л. Бугайчук, О. С. Бурлака, В. В. Волинець, М. І. Іншин, Н. В. Кислицька, О. П. Клипа, Б. К. Корольчук, Н. В. Пададименко, Д. В. Панкова та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, в юридичній літературі відчувається брак теоретичних досліджень, присвячених соціальному забезпеченню поліцейських, як важливої гарантії їх службово-трудової діяльності.

Саме тому метою статті є: розкрити особливості соціального забезпечення поліцейських, як важливої гарантії їх службово-трудової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що переважна більшість науковців розуміє соціальне забезпечення як складовий елемент соціального захисту осіб, які зазнали несприятливих життєвих обставин, які віднесені законодавством до факторів взяття на себе державою фінансово-матеріальних зобов'язань щодо надання цим особам бюджетних виплат, як певного компенсаційного механізму, що дозволяє забезпечити життєвий рівень особи на рівні, що не є нижчим за встановлений законодавством.

Що ж стосується безпосередньо представленої проблематики, то слід підкреслити справедливе судження Л.Л. Денісової про те, що передусім, кожен поліцейський – людина, на яку покладений найвищий обов'язок, а саме захист прав та інтересів громадян. Досить часто при виконанні своїх службових обов'язків поліцейські ризикують своїм здоров'ям та життям. Тому,

важливим є створення надійної системи правового регулювання соціального забезпечення працівників поліції. Соціальне забезпечення поліцейських є передумовою для створення єдиної моделі соціального забезпечення поліції та підвищення інтересу до цієї професії [2, с. 125].

На компенсаційну функцію соціального забезпечення працівників поліції звертає увагу О.С. Бурлака, який під соціальним забезпеченням розуміє сукупність юридичних норм та гарантій, спрямованих на регламентацію суспільних відносин за рахунок коштів Державного й місцевого бюджетів у напрямках щодо соціальної підтримки та страхування осіб у зв'язку із втратою працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, доглядом за дитиною, професійними захворюваннями та каліцтвами. Щодо розуміння змісту соціального забезпечення працівників поліції, то ним є сукупність юридичних норм і гарантій, спрямованих на регламентацію професійної діяльності національної поліції за рахунок коштів Державного бюджету у напрямках соціальної та матеріальної підтримки працівників поліції у зв'язку із втратою ними працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, професійними захворюваннями та іншими обставинами, передбаченими спеціальними законами [3, с. 8]. Таким чином, основну відмінність у соціальному забезпеченні взагалі та соціальному забезпеченні працівників поліції автор вбачає у регулюванні останньої нормами спеціального законодавства, наголошуючи на схожості соціального забезпечення як фінансово-компенсаційного механізму.

Більш широке розуміння соціального забезпечення поліцейських розкриває Н. В. Пададименко, на думку якої, соціальне забезпечення працівників правоохоронних органів – це організаційно-правова діяльність держави, спрямована на підтримання соціально-правового статусу працівників правоохоронних органів у суспільстві, яка здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету в рамках соціального страхування, соціальної допомоги та соціального обслуговування з урахуванням умов та особливостей здійснення ними своїх функцій та виконання покладених на них завдань [4, с. 326].

Таким чином, більшість авторів виходять за межі суто компенсаційного розуміння соціального забезпечення в діяльності як державних службовців взагалі, так і поліцейських зокрема, звертаючи увагу на особливу роль поліцейських у суспільному житті. Слід зазначити, що в правовій літературі існують різні підходи до розуміння соціального забезпечення поліцейських.

До змісту соціального забезпечення працівників поліції М. І. Іншин відносить сукупність юридичних норм і гарантій, спрямованих на регламентацію професійної діяльності національної поліції за рахунок коштів Державного бюджету у напрямках соціальної та матеріальної підтримки працівників поліції у зв'язку із втратою ними працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, професійними захворюваннями та іншими обставинами, передбаченими спеціальними законами [5, с. 273]. О. П. Клипа підкреслює те, що соціальне забезпечення як показник рівня економічної та фінансової стабільності свідчить про спроможність тієї чи іншої держави врегулювати й гарантувати належний соціальний захист як усім громадянам, так й окремим категоріям, які потребують особливої уваги. Зокрема, ідеться про працівників поліції, які в силу специфічних умов служби та підвищеного рівня загрози життю і здоров'ю перебувають на варті безпеки та правопорядку, дбаючи про цілодобовий і безперервний їх захист [6, с. 78].

К. Л. Бугайчук підкреслює зв'язок соціального захисту поліцейських із особливістю їх правового статусу як представників держави; питаннями престижності служби, ефективності виконання поліцейських завдань та функцій та ін. Отже заходи соціального захисту мають компенсувати складність та напруженість служби в поліції, стимулювати службову діяльність та дисциплінувати особовий склад, створювати умови для мінімізації корупційних правопорушень в діяльності поліцейських. В той же час слід зазначити, що ефективний соціальний захист поліцейських неможливий без належного нормативно-правового забезпечення, яке має не тільки закріплювати їх соціальні права, але й створювати певні соціальні гарантії їх реалізації [7, с. 59–60]. Н. В. Кислицька змістом соціального захисту працівників поліції визначає сукупність норм і гарантій, спрямованих на регламентацію професійної діяльності працівників національної поліції за рахунок коштів Державного бюджету у напрямках соціальної та матеріальної підтримки працівників поліції у зв'язку із втратою ними працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, професійними захворюваннями та іншими обставинами, передбаченим законом. При цьому авторка зазначає, що поліцейські та члени їх сімей в силу специфіки професійної діяльності відносяться до групи соціального ризику [8, с. 155].

Таким чином більшість авторів розглядають соціальне забезпечення як регламентовану спеціальними правовими нормами систему соціальних прав та соціальних гарантій підтримки поліцейських за рахунок бюджетних коштів, що пов'язано з ризикованістю та складністю їх професійної діяльності.

Будучи елементом соціального захисту соціальне забезпечення необхідно розглядати як елемент цілісного механізму. В. В. Альошин механізмом соціального захисту співробітників правоохоронних органів пропонує визнати комплекс адміністративно-правових норм і способів, форм і методів організації, які мають вплив на суспільні відносини й мають зв'язок із фінансовими, матеріальними, соціальними й побутовими гарантіями вартих елементів для реалізації співробітниками правоохоронних органів своїх прав та обов'язків, а також захисту прав, свобод та інтересів членів їх сімей. Як певну систему правових та організаційних форм і методів, за допомогою яких публічна адміністрація створює необхідні їм умови для виконання повсякденних посадових обов'язків та прав, проходження служби, а також реалізації особистих майнових і немайнових прав, свобод та інтересів, можна визначити механізм соціального захисту співробітників правоохоронних органів. До основних спрямувань соціального захисту працівників правоохоронних органів автор відносить: гарантування змоги реалізувати соціальні права й гарантії; позбуття змоги недотримання соціальних прав; відновлення порушеного власного соціального права [9, с. 77–78]. Такі спрямування, безсумнівно, стосуються й соціального забезпечення поліцейських.

На думку Х. З. Босак, соціальний захист працівників органів внутрішніх справ (ОВС) – це сукупність законодавчо закріплених економічних, правових та інших прав, пільг, преференцій, що не тільки наділяють цю категорію державних службовців, найманих працівників комплексом прав, але й водночас забезпечують дієвий механізм належної реалізації й ефективного захисту цих прав. Соціальний захист працівників ОВС, на думку авторки, повинен містити комплекс заходів, спрямованих: по-перше, на компенсацію обмежень, об'єктивно обумовлених характером діяльності; по-друге, на реалізацію соціальних очікувань працівників, що покладені в основу їх професійного вибору; по-третє, на нейтралізацію факторів, які перешкоджають ефективній службовій діяльності, соціальний захист працівників ОВС не повинен обмежуватися тільки матеріальним забезпеченням останніх, а також має враховувати їхню психологію, самоповагу і визнання з боку колег, начальства, суспільства в цілому. У цьому зв'язку постає першочергова проблема створення позитивного, ділового іміджу служби у ОВС на основі правдивої оперативної інформації [10, с. 162–164].

Службово-трудова відносина поліцейських, як наголошує Б. Корольчук, будучи різновидом трудових правовідносин, підтверджують необхідність спеціального правового регулювання праці поліцейських. Правова диференціація умов їхньої праці та визначення специфічних службово-трудова обов'язків, що у сукупності істотно впливає на правове становище поліцейського у процесі реалізації його права на працю на посадах в органах Національної поліції та поліцейських підрозділах [11, с. 241–242].

Д. В. Панкова зазначає, що ефективний соціальний захист поліцейських неможливий без належного нормативно-правового забезпечення, як Закон України «Про Національну поліцію» розділ (соціальний захист поліцейських), він не тільки закріплює їх соціальні права, але й стверджує певні соціальні гарантії їх реалізації [12, с. 85]. Норми названого розділу регулюють значну кількість питань соціального захисту та соціального забезпечення поліцейських, зокрема: службовий час та час відпочинку, при цьому зазначається, що особливий характер служби в поліції містить деякі спеціальні умови для певних категорій поліцейських; службу у святкові та вихідні дні; службу позмінно; службу за нерівномірним графіком; службу в нічний час; відпустки поліцейських; грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання; медичне забезпечення поліцейських, яким гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України; житлове забезпечення поліцейських, при цьому зазначається, що воно відбувається на підставах і в порядку, визначених житловим законодавством; одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті), визначення втрати працездатності поліцейського, яка є соціальною виплатою, гарантованою допомогою з боку держави, яка призначається і виплачується особам, які за цим Законом мають право на її отримання; пенсійне забезпечення поліцейських, що відбувається відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»; навчання дітей поліцейських; особливості діяльності професійних спілок поліції [13]. Перелічені заходи являють собою і права і правові гарантії, які держава надає поліцейським з метою підвищення соціального статусу та престижу їх службово-трудова діяльності.

При цьому у порівнянні з соціальним захистом та соціальним забезпеченням працівників міліції М. І. Іншин констатує факт розширення змісту соціальних гарантій працівників поліції,

зокрема, у контексті забезпечення оплатою за оренду житла; належного медичного забезпечення у випадку проходження служби в АТО; диспансерного лікування і санаторно-курортного відпочинку для працівників поліції та членів їх сімей; особливої система пенсійного забезпечення з урахуванням надбавок й одноразових грошових виплат [5, с. 276]. А. О. Морозова та Х. В. Солнцева підкреслюють той факт, що грошове забезпечення співробітників поліції є підкріпленням законності та запорукою дотримання співробітниками службової дисципліни. Це питання набуло найбільш широкого суспільного обговорення в Україні в умовах реформи органів внутрішніх сил, оскільки на тлі показників середньомісячних зарплат українців, поліцейська праця оцінена державою доволі високо [14, с. 91].

Висновок. Таким чином, соціальне забезпечення поліцейських являє собою реалізацію спеціально уповноваженими суб'єктами установлених чинним законодавством гарантій (фінансово-економічних, організаційних, правових, тощо), спрямованих на забезпечення соціального добробуту поліцейських на рівні, що відповідає державного визнання соціальної значущості професійної діяльності досліджуваної категорії працівників, а також стимулювання якісного виконання покладених на них обов'язків у правоохоронному секторі держави. Соціальне забезпечення поліцейських має безпосередній зв'язок з проходженням ними служби у Національній поліції.

Соціальне забезпечення поліцейських як складовий елемент механізму соціального захисту, насамперед спрямоване на якісне задоволення їх життєвих потреб: фінансово-матеріальних, житлових, побутових, потреб у підтримці та відновленні здоров'я та інших. Серед особливостей соціального забезпечення поліцейських можна назвати: заходи, що їх складають, є механізмом державного забезпечення життєвих потреб поліцейських; підвищений рівень соціального забезпечення враховує відповідно значний рівень ризикованості професійної діяльності поліцейських для їх життя та здоров'я; фінансовою основою забезпечення поліцейських є бюджетні кошти; соціальне забезпечення має різносторонній характер, що відображає найбільш пріоритетні напрямки життєзабезпечення поліцейських; спрямовані на стимулювання якісного виконання трудових функцій працівниками поліції; обсяг прав соціального забезпечення та їх гарантій залежить від фінансово-економічних можливостей держави та від публічно-державного визнання престижу та соціальної важливості поліцейської служби.

Разом із цим, варто зауважити, стан соціального забезпечення поліцейських в Україні не можна визначити як ідеальний, адже у порівнянні з обсягом соціального забезпечення поліцейських інших Європейських країн він залишається недостатньо високим.

Список використаних джерел:

1. Клипа О.П. Організаційно-правові заходи вдосконалення соціального захисту Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 226–229. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2020/56.pdf
2. Денісова Л.Л. Проблеми правового регулювання соціального забезпечення працівників поліції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 1-1. 2016. С. 125–129.
3. Бурлака О.С. Проблемні питання соціально-правових гарантій працівників поліції. С. 6–11. Актуальні питання соціального захисту співробітників Національної поліції: тези доповіді учасників Всеукраїнського Інтернет – круглого столу: матеріали Всеукраїнського Інтернет – круглого столу (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 07 жовтня 2020 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2020. 107 с. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:F-ZvJwTi-8AJ:repositories.nuczu.edu.ua>
4. Пададименко Н.В. Поняття «соціальне забезпечення працівників правоохоронних органів». *Публічне право*. 2013. № 3. С. 322–329.
5. Іншин М.І. Сутність і значення соціального забезпечення працівників поліції в сучасних умовах. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. № 4. 2015. С. 269–277.
6. Клипа О.П. Сучасний стан соціального захисту працівників поліції Республіки Болгарія та Республіки Грузія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 47. Т. 1. С. 78–82.
7. Бугайчук, К.Л. Правове регулювання підвищення рівня соціального захисту поліцейських. Сучасна європейська поліцейська та можливості її використання в діяльності Національної поліції України : зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф.(Харків, 11 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2019. С. 59–61.

8. Кислицька Н.В. Соціальний захист працівників поліції – як важлива складова правової держави. Становлення та розвиток Національної поліції України і Національної гвардії України в умовах євроінтеграції : матеріали підсумк. наук.-теорет. конф., м. Київ, 3 березня 2017 р. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 154–158.

9. Альошин В.В. Поняття та структура механізму соціального захисту співробітників правоохоронних органів. *Право і суспільство*. № 4. 2021. С. 72–81.

10. Босак Х. Щодо вдосконалення соціального захисту співробітників внутрішніх справ України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 154–166.

11. Корольчук Б. Характеристика трудової правосуб'єктності поліцейського та її елементи. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). Рр. 239–243.

12. Панкова Д. В. Соціальний захист поліцейських. С. 85–87. Актуальні питання соціального захисту співробітників Національної поліції: тези доповідей учасників Всеукраїнського Інтернет - круглого столу: матеріали Всеукраїнського Інтернет – круглого столу (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 07 жовтня 2020 року. Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2020. 107 с. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:F-ZvJwTi-8AJ:repositsc.nuczu.edu.ua>

13. Про Національну поліцію. Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40–41. Ст. 379.

14. Морозова А.О., Солнцева Х.В. Адміністративно-правове забезпечення соціального захисту працівників Національної поліції України в умовах реформи органів внутрішніх сил. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві* : зб. наук. пр. за матеріалами Інтернет-конференції, 26 лютого 2019 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 90–94.